

KERTINĖ PARAŠTĖ

Šnekame ir rašome lietuviškai

Štai vaišių stalas, „sezaniškai“ papuoštas valgiais ir buteliais. Proga: gimtadienis, o gal vardadienis, ar šiaip koks pagarbus dėmesio vertas šeimos jubiliejus.

Už stalo susėda dažnai sutinkami, bet visad mieli žmonės, su kuriais smagu pabūti, pašnekti dar nepamiršta lietuvių kalba. Iš kelių galima mokytiis kirčiavimo, o iš kitų, kaip iš Los Angeles lietuviškos radijo vėlandėlės vyresniųjų pranešėjų, retai išgirsi „parlamentą“, „inžinierių“, „fotografą“, „autobusą“, „kilogramą“, „testamentą“ ir panašius žodžius, kirčiuojant trečią skiemienį. Daugelis įsimylėję antrą. Jei pasitaiko žodis „veltui“, tai būtinai kirčiu palabina „ui“. Gi „vėliavos“ viena-skaitos kilmininką kirčiuoja „os“, o ne pirmą skiemienį, kaip to reikalauja pirmoji kirčiuotė.

Maža bėda su kirčiavimo klaidomis. Kur kas juokingiau, kai pašnekesys užstalę pavirsta lietuvių-amerikiečių kalbų mišrine. Galima būtų paliustruoti pavyzdžiais, tačiau jais mes nieko nenustebinsime. Sykį Brazilijos pranešėjas, jog mūsų skrandis ilgiausiai nenutauka. Deja, įsitikinau, mūsų žodinis užstalas yra leiggyvis. Neretai kvėpuoja nuo sočios vartosenos: stiekų, čikenų, mytlofų, dresingų, drinkų, džiusų, aiskrimų, keikų... Kartais kyla idomi diskusija, kaip tą ar kitą patiekalą pavadinoti lietuviškai. Hatdoga? Kečapa?.

Sykį viename savaitraštyje skaičiau rašinį apie dabartinę ekonominę krizę ir tuos darbus, sumanius mūsų tautiečius, „kurie yra sutaupę pinigų ir turi sutaupas banke“.

Šis, taupumą iškeliantis sakiny, panašus į *Tarptautinių žodžių žodyne* duodamą pleonazmo pavyzdį „aš verkiu ir lieju ašaras“. Panašiai teisme liejo ašaras ir kaltinamasis: „Pone teisėjau, aš visai nebuvau girtas, kai sudaužiau vitriną stiklą, tik vieną taurelę išgėręs troškuliumi numalšinti“. „Gerai“, sako teisėjas, „kadangi nebuvau girtas, tai pasėdėsi daboklėje ne vieną savaitę, bet septynias dienas“.

Mėgstame būdvardžius. Ny-

ka-Niliūnas rinkinyje *Vyno stebuklas* būdvardį pavadino nutukusiu. Neretai juo patepame tai, ko tepti nereikėtų, kad ir ribų blyną sviestu. Parašome: „džioji dauguma pritarė prezidentui“. Kitur: „Albino sveikatos silpnai pusė yra silpnė saldumynams“. Kritikas dėsto, kad N.N. rašytojas „po ilgų bandymų sukūrė savita, originali, tikrai autentišką stilių“. Girdėjau, kaip viename pokylyje kalbėtojai aštuoniasdešimtmečiui sukaktuvininkui linkėjo didelės sveikatos (vien sveikatos nepakako). Pabaigoje gerbiamas senolis papasakojo, kaip jaunystėje tam tikru metu jautėsi ligūstas ir nesveikas, dabar visiems dėkodamas taria didelį lietuvišką aciu.

Tik šių metų kovo pradžioje gavau prenumeruojamo *Literatūros ir meno* spalio mėnesio du numerius. Tuoj įnikau skaityti aktualų Vytauto Kavolio straipsnį, gvildenantį individo laisvės ir kolektyvo valdžios akistatos būklę. Straipsnis pavadintas gan įmantriai „Preliminarinės paradigmos atgimstančių dievų užsiėmimas“. Ką tai reiškia, nesuvokiū. Gal antraštėje trūksta brūkšnio? Tad skaitau atsidėjęs, su meškeriojo kantiybe.

Vis tiek, nežiūrint atidaus susikaupimo, išviliu į tirštą sakinį, ir nė iš vietos. Pasijuntu lyg žuvelė, įstrigusi mokslinio intelekto tinkle.

Būtent: „Pripažįstant, kad grupės, turinčios savo narių susikurtą ar paveldėtą kultūros identitetą, nėra vien priemonės savo narių individualiems tikslams siekti, bet ir moralinės vertybės, kurioms įsipareigojama, taip pat autentiškų jausmų, kurių negalima nereikšti neprarandant savęs, substratas, kad dėl to ne vien individai, bet ir bendruomenės turi savo teises, kurias verta net ir liberaliai demokratiniiais įstatymais saugoti, — vis dėlto lieka klausimas: kieno teisės konflikto atveju turi pirmumą — individo ar grupės?“

Sintaksė kaip reikiant. Tačiau skaityti sunku dėl tos šalutinių (daiktavardžių aiški-

Jeronimo Kačinsko kūryba sugrįžo į Tėvynę

LIUDA ŽIAUGRIENĖ

„Bene maloniausia šių metų žinia visuose kraštuose gyvenantiems lietuviams — Lietuvos nacionalinės premijos suteikimas Bostone gyvenančiam žymiam mūsų kompozitoriui ir dirigentui profesorius Jeronimui Kačinskui. Lietuva gyvena jo viešnagės, jo simfoninės, kamerinės ir chorinės muzikos koncertų išpūdziais.

Muzikos barai (1991, Nr. 23)

Vienas po kito sugrįžta į Tėvynę rašytojų, poetų, menininkų, filosofų ir kompozitorių darbai, sukurti už jos ribų. Išėjimo kūryba užima itin svarbią vietą tautos kultūriname palikime, reikšmingai užpildydama beveik penkių dešimtmečių spragą. Tik prasidėjus Lietuvos Atgimimui buvo palaužta ideologinė blokada, kuri iki tol budriai saugojo savo piliečius nuo menkiausio galimo laisvės idėjų prasiskverbimo iš Vakarų. Laisvam pasauly atsidūrę lietuviai menininkai, minties ir žodžio puoselėtojai kūrė laisvos, nepriklausomos Lietuvos įvaizdį, mokė ryžtingai kovoti, stiprinti tautiškumą ir dvasingumą.

Šiuo metu tai ypač aktualu žmonėms, gyvenantiems Lietuvoje. Graibstė išgraibstomos naujai išėjusios poezijos ir prozos knygos, filosofijos raštai, gausiai lankomos vaizduojamojo meno parodos, koncertai — sugrąžinami kūrėjų vardai ir veikalai. Dar ne taip seniai ir Jeronimo Kačinsko vardą gaubė užmaršties skraistė. Jo muzika, suskambėjusi Atgimimo metais, sužėrė visomis garsų varšomis Lietuvos muzikos klausytojams. Jo paties, kompozitoriaus, dirigento, pedagogo gyvenime tarsi veidrodyje atsispindi iškiliausi Lietuvos muzikinės kultūros momentai, jos tragiška istorija.

Jeronimas Kačinskas gimė 1907 metais Viduklėje, vargonininko šeimoje. Mokėsi Stasio Šimkaus įkurtoje konservatorijoje, Klaipėdoje, kurią baigė 1929 metais. Netradicinio mąstymo, ryžtingas jaunuolis, paskatintas mokytojų, toliau tęsė studijas Prahos konservatorijoje.

nančių) dėmenų sankamšos. Taip jau yra: kai aiškinimo per daug, pasidaro neaišku. Pristringa reikiamo erdvumo. Gi tvankoje mąstyti sunku. Ypač susidūrus su itin sudėtingais išvėdžiojimais.

Ne vien kitiems, bet ir sau pačiam linkiu šnekėti ir rašyti kiek galima tikslesne, vaiskesne lietuvių kalba. Pasistenkime. Bus lengviau gyventi.

Pranas Visvydas

Čia Kačinskas susidomėjo modernia ketvirtatonių ir atematinė muzika, pradėjo savarankiškai kurti. Bet tokia muzika dar buvo neįprasta Lietuvoje. Jauno kompozitoriaus idėjų nesuprato net Juozas Gruodis. 1932 metais persikėlęs su žmona į Klaipėdą, energingai pasinėrė į muzikinį gyvenimą: mokytojavo, subūrė miesto simfoninį orkestrą, operos teatrą, vadovavo chorams, rašė straipsnius muzikos teorijos klausimais. 1933-1934 metų sezono laiku buvo suruošti šeši simfoniniai koncertai. 1934 metais jo vadovaujama opera sėkmingai pastatė Verdi „Traviatą“, o vėliau Gounod „Faustą“. Spektakliai turėjo pasisekimą, juose ne kartą dainavo Kauno operos solistai Kipras Petrauskas, Antanas Kučingis.

Jeronimas Kačinskas visada skyrė nemažą dėmesio lietuviškai muzikai, jam rūpėjo tautiškumo ir šiuolaikiškumo santykis muzikoje, muzikinio ir kultūrinio gyvenimo decentralizavimas. Klaipėdos miestas labai tiko konkurencijai su laikinąja sostine Kaunu. Su kompozitoriais-bendraminčiais Vytautu Bacevičiumi ir Vladu Jakubėnu 1932 metais įkūrė Muzikinių-progresistų draugiją. Kačinsko iniciatyva Lietuva pirmoji iš Baltijos valstybių priimta į Tarptautinę šiuolaikinės muzikos draugiją (SIMC). 1938 metais Kačinsko nonetas buvo įtrauktas į Londono festivalio programą, kur buvo įvertintas vienu iš geriausių. Europoje Jeronimo Kačinsko vardas buvo tariamas kartu su Bela Bartok vardu.

1938 metais Kačinskas buvo pakviestas dirigentu į Kauno radiofoną. Po metų su šiuo kolektyvu persikėlė į Vilnių ir pasinėrė į intensyvią veiklą: dėstė konservatorijoje, ruošė koncertus, ėmėsi organizuoti operą. 1942 metais įvyko Vilniaus operos atidarymas, kurioje iki 1944 metų buvo pastatyti trys operiniai spektakliai: Verdi „Traviata“, Puccini „Madame Butterfly“ ir Rossini „Sevilijos kirpėjas“. Visų trijų operų pastatymui vadovavo ir joms dirigavo maestro Kačinskas. Rūpinasi naujos muzikų kartos ugdymu. Iš jo mokinių ypač minėtinas A. Kalinauskas, vėliau tapęs operos dirigentu. Lietuvoje Kačinskas yra dirigavęs apie 600 simfoninių koncertų. Dažnai į koncertų programas įtraukdavo Vytauto Bacevičiaus, Vlodo Jakubėno, Motiejiaus Budriūno ir kitų lietuvių kompozitorių kūrinius.

Artėjo lemtingieji 1944-ieji, kai didelis lietuvių menininkų būrys paliko Lietuvą ir pradėjo nelengvą klajūnų gyvenimą. Atsidūręs Augsburg'o mieste, Vokietijoje atkaklus maestro iš pabaltiečių ir likusių vokiečių muzikantų subūrė orkestrą ir sėkmingai koncertavo. Kaip ir dauguma pabėgėlių, 1949 metais persikėlė gyventi į JAV. Amerikoje teko vėl pradėti viską iš naujo. Drauge su kitais žymiais muzikais — Vytautu Bacevičium, Julium Gaideliu, Vytautu Marijošiumi, Kačinskui teko vargonininkauti parapijų bažnyčiose, vadovauti chorams. Palaipsniui chorų repertuaruo-

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas per autorinį koncertą Klaipėdoje. 1991 metų rugsėjis-spalis.

se atsiradavo sudėtingesnių veiklų, įvykdavo reikšmingų lietuviškos muzikos simfoninių koncertų, daugiausia įvairių Baltijos tautų dienų progomis. Lietuviškos muzikos koncertą Jeronimas Kačinskas dirigavo ir II Kultūros kongrese, kuris įvyko 1962 metais Chicago'je. Čia šalia Vlodo Jakubėno, Juliaus Gaidelio, Stasio Šimkaus kompozicijų skambėjo ir jo „Vilniaus siuita“. Neeilinis lietuvių muzikos įvykis buvo 1963 m. kovo 24 d. koncertas Boston'e, Jordan Hall, kuriame Kačinskas dirigavo savo monumentalias Mišias, skirtas Lietuvos karaliaus Mindaugo krikšto 700 metinėms.

Likimo nublokštas į užjūrį, Jeronimas Kačinskas pelnė garbingą vietą Amerikos muzikos raidoje. 1960-1969 metais dirigavo Melrose simfoniniam orkestrui, beveik 20 metų profesoriavo Berklee muzikos kolegijoje. Jis yra stovėjęs prie garsų

simfoninių orkestrų pultų — NBC, New York'o, Washington'o, Chicago's Lyric Opera ir kt., vadovavo chorui Polymnia.

Tuo metu, kai Lietuvoje buvo rašomos odės Stalinui ir Leninui, kantatos partijai, lietuvių kompozitoriai išėivai gerokai pažengę į priekį. Iš dvasios gelmių išplaukia Jeronimo Kačinsko Mišios, chorinės ir simfoninės partitūros — giesmės, motetai, kantatos, simfoninės poemos. Kačinskas pagerbė gulaguose žuvusiųjų tautiečių atminimą „Ateities giesmė“. Nelikęs abejingas jūreivio Simo Kudirkos likimui, pabėgusiam iš sovietinio laivo, parašė vienaveiksmę operą „Juodas laivas“, kurią pastatė Chicago's Lietuvių opera.

Pirmą kartą Jeronimo Kačinsko muzika skambėjo Vilniuje tik 1987 metais, kartu su dar Lietuvoje kūrusiųjų kompozitorių Vytauto Bacevičiaus, Vlodo Jakubėno, Juliaus Gaidelio, Kazi-

miero Viktoro Banaičio kūrinių. Gaila, kad išeivių muzika sugrįžta į Lietuvą taip pavluotai, nes beveik visų šių kūrėjų jau nebėra. Jeronimas Kačinskas savo asmeniu yra lyg jungiamoji grandis, jungianti Lietuvos moderniosios muzikos ištakas su dabarties versmėmis.

Kai praėjusių metų rudenį Lietuvos kompozitorių sąjungos pakviestas, Jeronimas Kačinskas su žmona Elena nuvyko į Lietuvą, jų laukė tikras triumfas. Buvo suruošti penki autoriniai koncertai, kurie nuo rugsėjo 28 iki spalio 15 dienos vyko Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Klaipėdoje be dviejų koncertų, spalio 2-3 dienomis įvykusioje II respublikinėje konferencijoje „Mažosios Lietuvos ir lietuvių išeivių muzikinė kultūra“ svarbią vietą užėmė Jeronimo Kačinsko kūryba. Keturiuose konferencijos koncertuose buvo atliekami Jeronimo Kačinsko, Vytauto Bacevičiaus, Juozo Žilėvičiaus, M. Laurišiaus, Broniaus Budriūno kūrinių, beveik visi — pirmą kartą. Visi koncertai pasižymėjo aukštu profesionalumu, dalyvavo geriausi Lietuvos meistrai atlikėjai R. Katilius (smuikas), B. Vasiliauskas (vargonai), A. Vizgirda (fleita), A. Budrys (klarinetas), solistai J. Čiurlaitė, D. Saduškas, M. Gylis, chorai „Cantemus“ ir Lietuvos TVR, Vilniaus Naujosios muzikos ansamblis, Kauno valstybinis choras, Lietuvos nacionalinės filharmonijos simfoninis orkestras, dirigentas Juozas Domarkas bei daug kitų žinomų muzikinių asmenybių ir kolektyvų. Baigiamasis akordas suskambėjo spalio 15 dieną koncertu Operos ir baletų teatre, Vilniuje, dalyvaujant pačiam kompozitoriui.

Sugrįžęs į Boston'ą, Jeronimas Kačinskas neapsvaigo nuo garbės lauro, vėl įsijungė į įprastą darbą, kurį pareiškė tiesia ilgus metus, vargonuodamas Šv. Petro bažnyčioje South Boston'e ir vadovaudamas bažnytiniam chorui. Pernai, lapkričio 3 dieną sukako 70 metų nuo Jeronimo Kačinsko muzikinės veiklos pradžios ir 60 metų nuo pirmojo simfoninio koncerto. Maestro abi savo suakintis pažymėjo dviem koncertais. Pirmasis įvyko

(Nukelta į 2 psl.)

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas Berklee kolegijoje, Massachusetts.

Šiame numeryje:

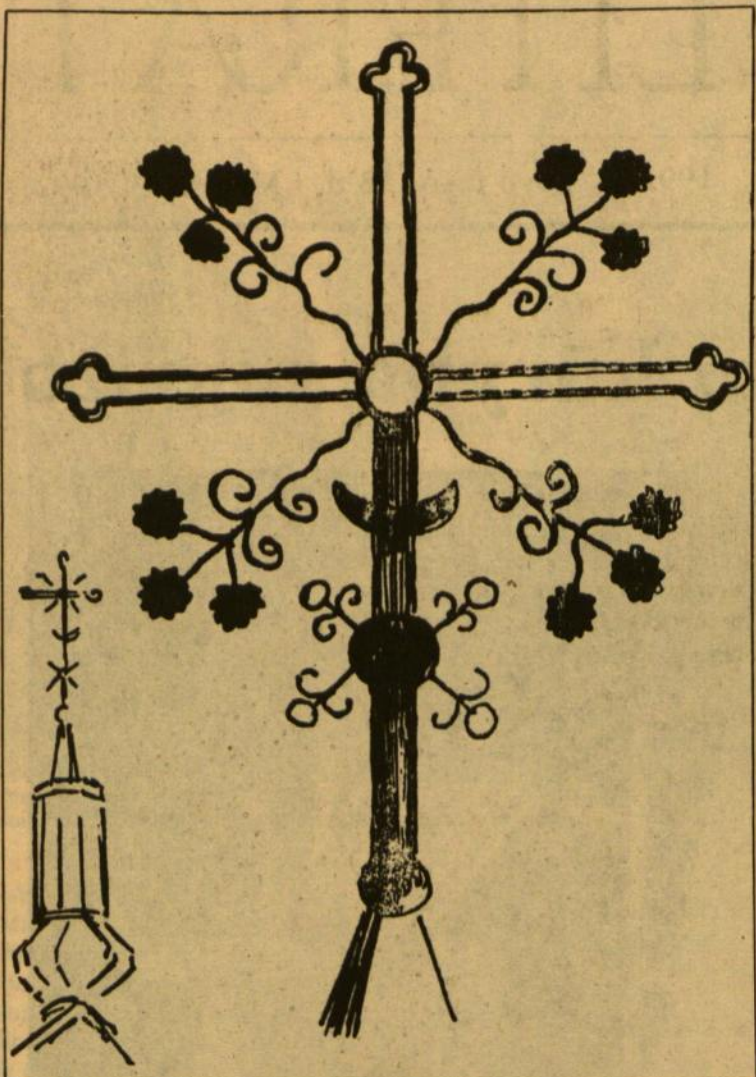
Už tikslesnę, vaiskesnę mūsų kalbą • Kompozitorius Jeronimas Kačinskas • Dar keturi veikalai kraštotyros lobynan • Vydūno Jaunimo fondui 40 metų • Artūro Tereškino eilėraščiai • Smuikininko Raimundo Katiliaus koncertas Chicago'je • Pirmkartinė Chicago's dailininkų paroda

Urbanistika, kryžiai, muziejai ir statybos apeigos

JURGIS GIMBUTAS

1991-ieji metai praturtino lietuvių kraštotyrinę literatūrą įvairių specialybių veikalais. Šiuo kart aptarsiu keturis leidinius, kuriems iš esmės recenzuoti reikėtų po specialistų iš miestų planavimo, tautodailės, muziejistikos ir etnografijos. Ribota *Draugo* kultūrinio priedo apimtis ir labai plati skaitytojų interesų skalė sąlygoja, kad tokios knygos būtų suprantamos ir kondensuotai aptartoms, nesigilinant į specialybių detales.

Jau plačiai užsirekomendavęs architektas Algimantas Miškinis sulaukė kiek seniau savo parašyto veikalo *Lietuvos urbanistika. istorija, dabartis, ateitis* išspausdinimo. Išleido „Minties“ leidykla Vilniuje 1991 metais. Knyga kondensuota, 154 puslapiai, 140 iliustracijų. Tiražas — 10,000. Duota rinkti 1988 metų šalandžio mėnesį. Bibliografinėje kortelėje parašyta: „Leidinyje apžvelgiama Lietuvos miestų formavimosi istorija, jų pobūdis, architektūra, supažindinama su urbanistiniais draustiniais ir paminklais. Aprašant ankstesnius laikotarpius iškeliami tik svarbiausieji miestų raidos tarpiniai, plačiau aptariami tik būdingesni bei originalesni pavyzdžiai. Pagrindinis dėmesys skiriamas miestų architektūriniams urbanistiniams (plano ir vaizdo) formavimo bei pertvarkymo konkrečiomis sąlygomis klausimams“. Šalia spalvotų ir nespaltvotų, naujų ir senų nuotraukų knygon sudėta daug planų ar jų schemų nuo 14-ojo amžiaus. Yra kelios kartogramos. Viena jų parodo miestų pasiskirstymą pagal įsikūrimo ar įkūrimo laiką. Pagal tam tikrus kriterijus skaičiuojama, kad nuo 1979 metų Lietuvoje yra 114 miestų. Iki 15-ojo amžiaus pradžios buvę įkurti 39 miestai, iki 16-ojo amžiaus vidurio — dar 36, ir per pastaruosius 400 metų įkurti likusieji 39. Algimantas Miškinis surado ir įdėjo savo knygon keliolika projektinių planų, sudarytų nuo 19-ojo amžiaus pradžios iki Antrojo pasaulinio karo, iš kurių matyti, kaip buvo norima tvarkyti ir plėsti senuosius miestus ar miestelius. Veikalas bus įdomus ne tik architektams-urbanistams bei jų studentams, bet ir tai visuo-

Skaudvilės bažnyčios kryžius. Piešė A. Krolytė, 1963. Vadovas — Česlovas Kontrimas.

menės daliai, kuri domisi Lietuvos kultūros istorija bei kraštovaizdžio formavimu. Česlovo Kontrimo *Lietuvos geležiniai kryžiai* yra šiais laikais beveik liuksusinis įnašas lietuvių tautodailiui. Knyga išleido „Minties“ leidykla Vilniuje 1991 metais. Tekstų ir piešinių autoriui dailininkui Kontrimui mirus 1989 metais, veikalą sudarė ir pratarė parašė etnografas Antanas Stravinskas. 224 puslapių knygoje tekstams skirta 43 puslapiai, o visa kita — geležinių kryžių piešiniai, iš viso 395. Vieni jų užima po visą puslapį, kiti mažesni, po keturis į puslapį. Knyga duota rinkti 1990 metų spalio mėnesį. Tiražas — 30,000. Bibliografinėje kortelėje parašyta: „Tai etnografinė studija apie savaimingą lietuvių liaudies meno šaką, paremtą autentiškais dailininko Č. Kontrimo ir jo mokinių piešiniais. Šioje knygoje patei-

kiama beveik 400 lietuvių liaudies architektūros (bažnyčių, koplyčių, koplytėlių) ir memorialinio pobūdžio paminklų (stogastulpių, koplytėlių, kryžių) geležinių viršūnių piešinių. Daugelis piešinių nėra išsamiai metrikuoti, o nurodoma tik apylinkė. Kažin, ar verta vadinti tuos geležinius kryžius liaudies menu, nes juos kūrė ne kolektyvinė liaudis, o individai kalviai — menininkai, o kartais ir profesionalai dailininkai bei architektai, nes knygon įdėta ir daugelio monumentalių bažnyčių bokštų kryžiai. Tautodailė — taip, sąlyginai, bet ne liaudies dar ir dėl to, kad tasai žodis sovietinės okupacijos buvo politiškai sukompromituotas. Česlovas Kontrimas buvo parašęs išsamią Lietuvos kryžių tyrimų apžvalgą ir pats panagrinėjo kryžius pagal etnografines sritis. Panaudojo literatūros. Knygos sudarytojas Antanas Stravinskas sutrumpino

ir suredagavo spaudai veikalo tekstą. Dzukijos kryžiams priskirti ir Vilniaus bažnyčių 17-18 amžiaus ir vėliau kalvių cechuose bei pavienių kalvių meistriškai nukalti geležiniai kryžiai. Toje puošyboje pripažįstama „Aiški baroko įtaka“, tad nebe liaudies menas. Stabtelėta ties išeivių darbais kryžių tematika: Marijos Gimbutienės, Jono Griniaus, Igno Končiaus, Broniaus Kviklio, Antano Mažiulio, Antano Rūkštelės ir čia rašančiojo (apie Mažosios Lietuvos krikštus). Dailininkas Kontrimas yra palikęs daug akvarelinės tarpybos, vaizduojančios Lietuvos architektūrinį paveldą.

Trečioji praėjusių metų derliaus knyga yra *Muziejai ir paminklai* 9-asis tomas, straipsnių rinkinys. Redagavo 13 specialistų kolegija, pirmininkaujama I. Barauskaitės. Išleista „Mokslo“ leidykla Vilniuje 1991 metais pagal Lietuvos kultūros paveldo mokslinio centro užsakymą. 192 puslapiai, šiek tiek iliustruota, viršelyje restauruotosios bastioninės Biržų pilies nuotrauka. Ketvirtajame viršelio puslapyje Antano Aleksandravičiaus 1934 metais tapytas Vilniaus herbas (šv. Kristoforas remiasi šakotu medžiu). Knygos tiražas — 2,000; duota rinkti 1990 metų gruodžio mėnesį. Bibliografinė kortelė: „Leidinyje supažindinama su kai kuriomis muziejygos atsiradimo ir raidos istorinėmis peripetijomis bei dabartine būkle: mažai žinomais I ir II tūkstantmečių kapinynais; aprašomas XVII-XVIII a. pradžios monetų lobis, atrastas Lydos gatvėje Vilniuje; Nuernbergo ir Prancūzijos skaičiavimo žetona, rasti Lietuvoje; XVII a. Rusnės moterų papuošalai; Kauno arkikatedros bazilikos paveikslas „Triumfuojanti Bažnyčia“ ir kita muziejų veikla“. Rašo autoriai: A. Jokubaitis, B. Dakanis, S. Patkauskas, E. Ivanauskas, K. Katalynas, R. Sprainaitis, L. Šinkūnaitė, R. Kuncienė, R. Samavičius, A. Bėkšta, I. Barauskaitė, S. Daunys, P. Genys, J. Kasperavičius, E. Svetikas, R. Klimavičius, M. Baltrėnienė, J. Petrauskienė, D. Jonykaitė, A. Čepaitienė, O. Mažeikienė ir K. Galaunienė. Bibliografinėje kortelėje nepamėnėta reikšminga K. Katalyno studija XV-XVI a. plokštiniai koliai iš *Siaurosios gatvės Vilniuje*. Daugelis jų

puošti polichromine glazūra, bet čia įdėti 18 paveikslų nespaltvoti. Parodo anų amžių ornamentikos, kurios galima užtikti ir mūsų laikų medinių trobesių puošyboje, pavyzdžiui, antlangėse bei langinėse. Reiškia, būta sąsajos tarp monumentaliosios tarptautinės dailės miestuose ir lokalinės tautodailės kaimuose. „Muziejų ir paminklų“ serija buvo pradėta leisti 1966 metais. Išleisus penkis didesnio formato sąsiuvinius, nuo 1979 metų pasikeitė leidėjas ir redakcija, pradėta leisti mažesnio formato serija su nauja numeracija, kurios turbūt vėliausiai iš viso 14-ąjį sąsiuvinį aptariau. Ateityje ketinama turėti vieną periodinį leidinį muziejams, kitą paminklų apsaugai.

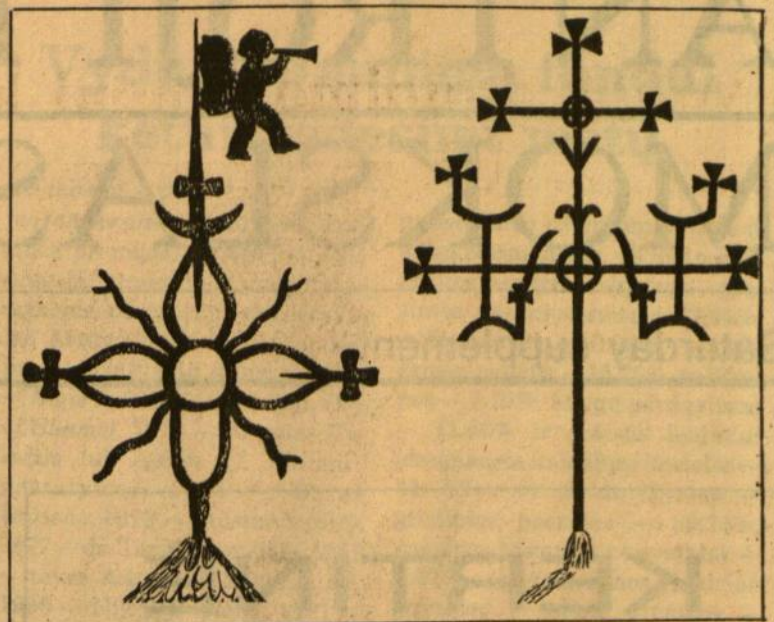
Ketvirtasis mūsų dėmesio objektas yra ne knyga, bet mokslinė studija, išspausdinta leidinyje *Lituanistica* Nr. 4, 1990 metų pabaigoje Vilniuje (gauta 1991 metų vasarą). Leidėjas: Lietuvos mokslų akademija. Etnografas Vytis Čiubrinskas nagrinėja „Lietuvių valstiečių trobesių statybos apeigų struktūrą ir funkcijas (XIX a. II p. — XX a. pr.)“, pp. 29-39. Trumpiau: rašoma apie kaimo statybinės apeigos maždaug prieš šimtą metų. Jaunas mokslininkas rūpestingai nagrinėja trobesio statybos laiko ir vietos parinkimo ritualizavimą pagal senas kaimiečių tradicijas. Po to eina pamatinio sienų vainiko surentimo apeigos, panaudojant kryželius, šventintus žolynus, nepašventintus objektus, kaip grūdai, monetos, aguonos ir kitkas. Statybos darbų pabaiga pažymima trimis apeigų fazėmis: trobesio ritualinis paruošimas naudojimui, įsikraustymas ir įkurtuvės. Dauguma straipsnyje panaudotų šaltinių yra rankraščiniai, sukaupiti archyvuose ir muziejuose. Rašytinių šaltinių labai mažai. Dažniau cituojamas Antanas Mažiulis. Jis buvo paskelbęs studiją „Dusetų krašto statyba ir jos papročiai“ prieš 55 metus (*Gimtasai kraštas*, 1937, Nr. 13, pp. 1-17). Vyčio Čiubrinsko išvadas galima šitaip suglausti: lietuviai kaimiečiai išlaikė tradicines apeigas, susijusias su trobesių statyba, iki maždaug 1910 metų. Norėta ir tikėta, kad toms apeigoms, iš dalies pasaulietiškomis, iš dalies religinio turinio, bus apsaugota nuo ugnies ir parazitų, užsitikrintas saugus, laimingas gyvenimas. Po Pirmojo pasaulinio karo tradicinės apeigos išviro pramoginiais nebeprivalomais papročiais, o senosios tradicijos imtos laikyti prietarais. Atkuriant tradicinį Lietuvos kaimą dailiojoje literatūroje ir scenoje, Vyčio Čiubrinsko gana detališkai surašytos apeigos galės atgyti.

Jeronimo Kačinsko kūryba

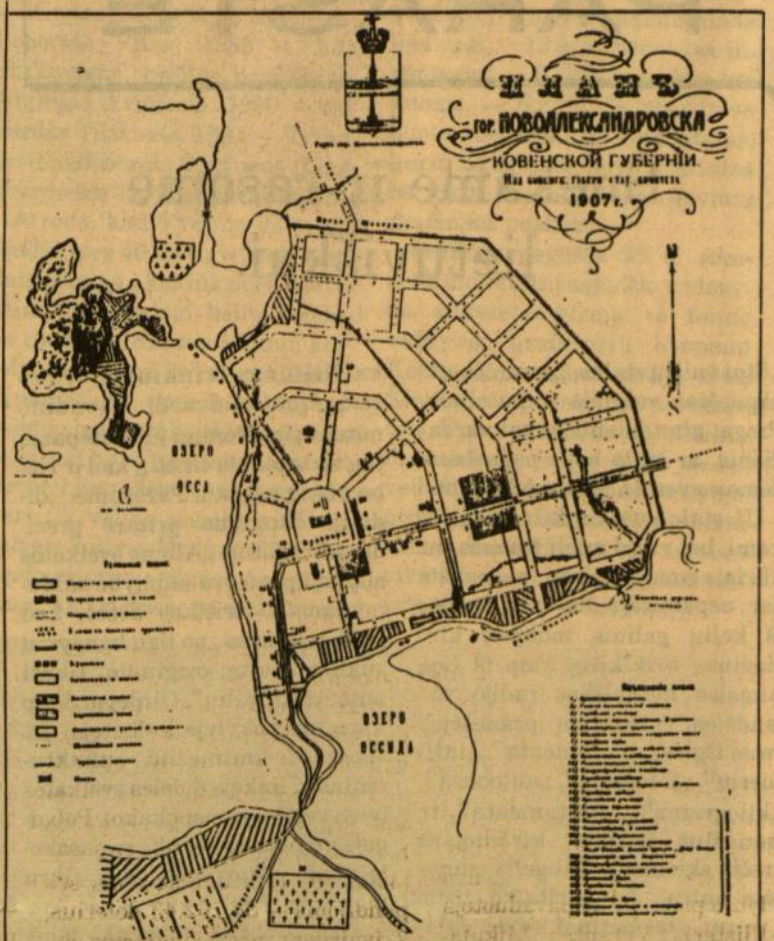
(Atkelta iš 1 psl.)

lapkričio 23 dieną plačiai amerikiečių publikai Massachusetts Institute of Technology erdvoje Kresge auditorijoje. MIT Concert Band, diriguojamas John Corley, atliko Jeronimo Kačinsko kūrinių „Transcendental Expressions“ pučiamiesiems ir vargonams. Antrasis koncertas įvyko gruodžio 8 dieną po Mišiu, šv. Petro bažnyčios salėje. Tada jau buvo žinoma, kad Jeronimui Kačinskui suteikta Lietuvos nacionalinė premija ir bus iškilmingai įteikta Vasario 16-ąją. Nenuilstamas maestro pasitiko šią džiaugsmingą žinią, koncertuodamas drauge su kolega, fleististu profesorium Matthew Marvuglio ir solistu Benediktu Povilavičium. Dėkingi klausytojai padėjo kiekvieną kūrinių nuosirdžiais, ilgais plojimais.

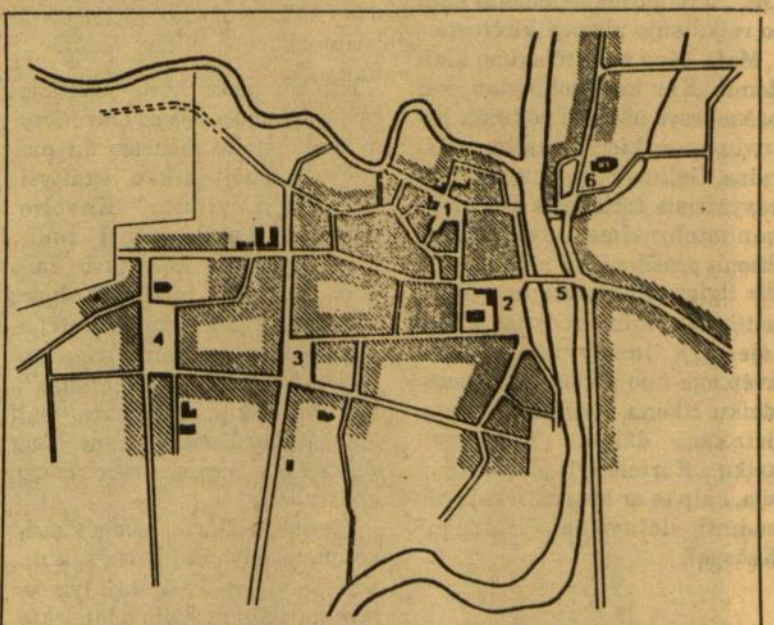
Šiandien Jeronimas Kačinskas yra Lietuvos kompozitorių sąjungos garbės narys, Lietuvos nacionalinės premijos laureatas, Klaipėdos miesto garbės pilietis. Bet didžiausią džiaugsmą kompozitoriui teikia dėmesingų jo kūrinių klausytojai, ypač Lietuvoje.

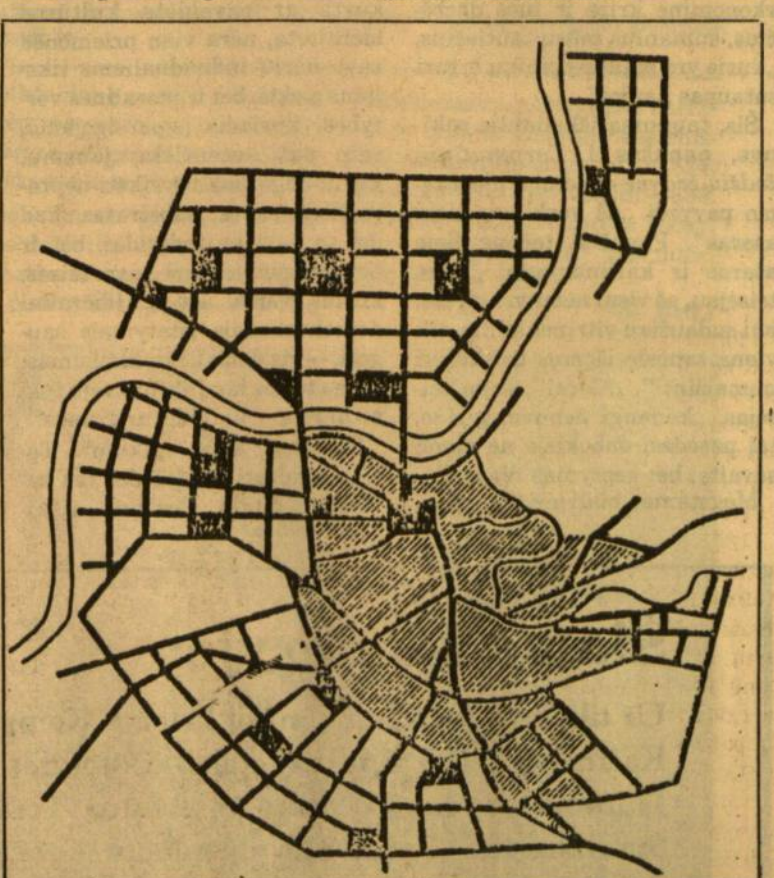
Kairėje: Tirkšlių bažnyčios kryžius (piešė B. Milašūnaitė, 1968). Dešinėje: Merkinės bažnyčios kryžius (piešė B. Navickaitė, 1966).

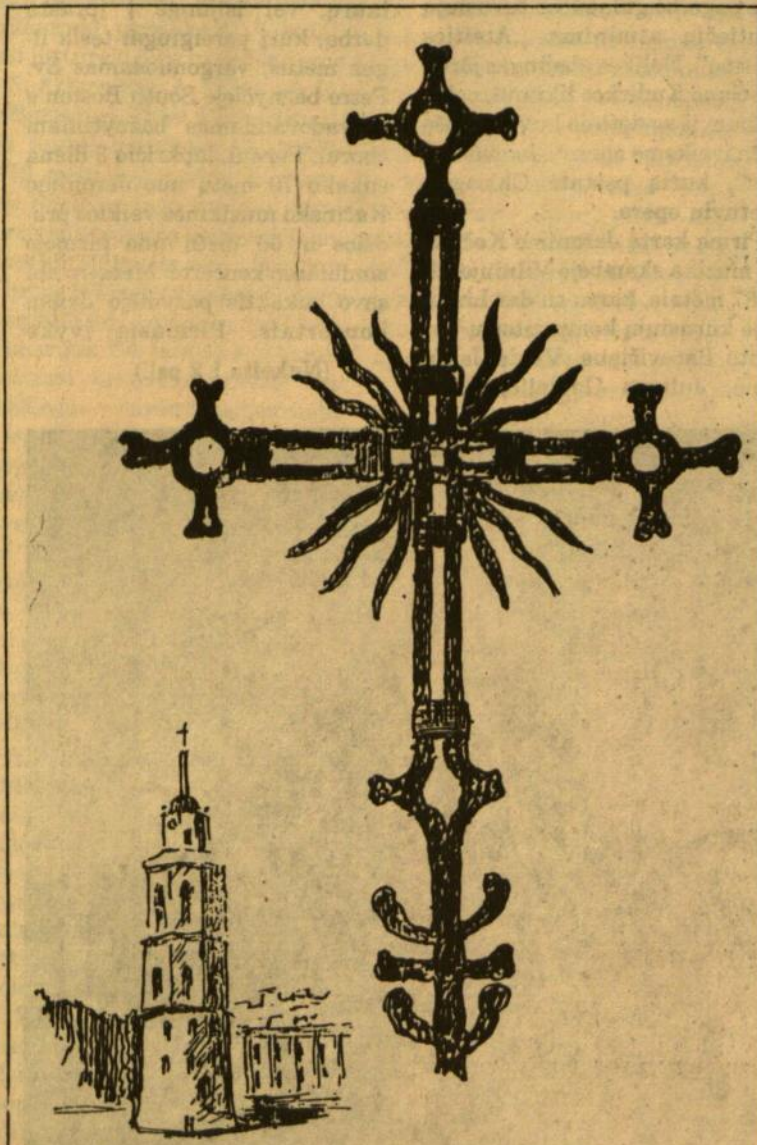
1907 metų Zarasų planas (1836-1837 planas, 1871 papildytas). Iš Algimanto Miškinio „Lietuvos urbanistika“.

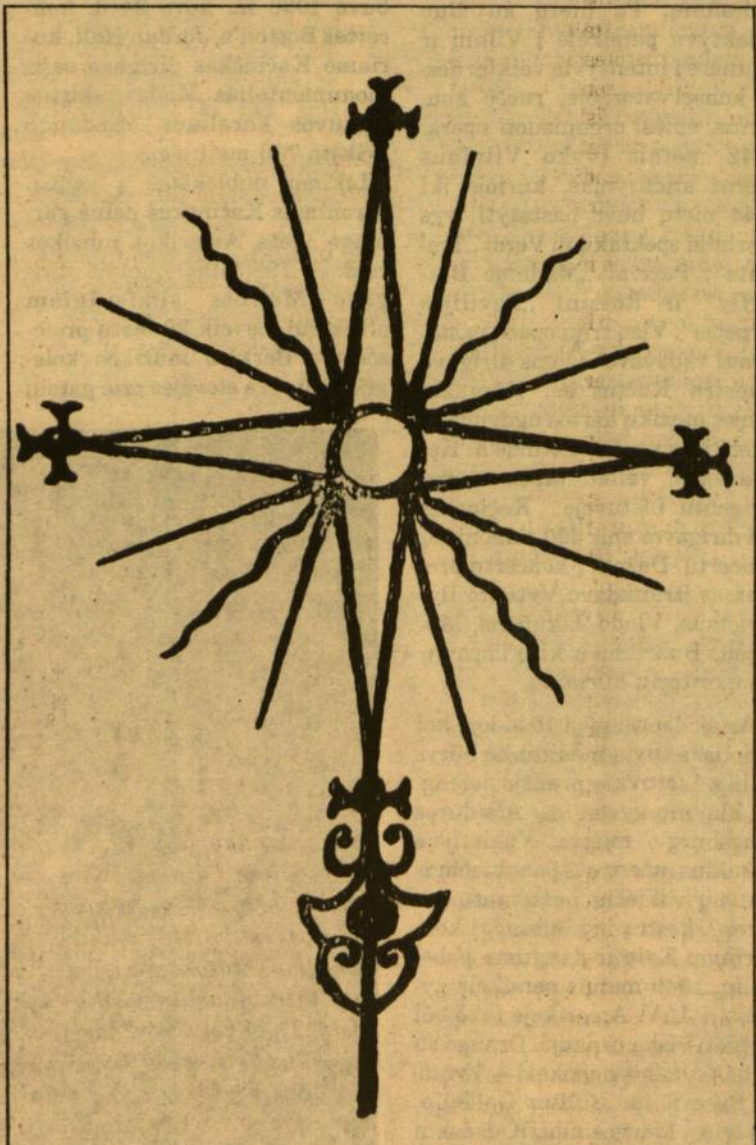
17-ojo amžiaus vidurio Kėdainių plano schema: 1 — Žydų rinka, 2 — Didžioji rinka, 3 — Knypavos turgus, 4 — Jonušavos turgus, 5 — Kauno turgelis, 6 — Šėtos turgelis. Iš Algimanto Miškinio „Lietuvos urbanistika“.

1817 metų Vilniaus projektinio plano schema (brūkšniuota teritorija žymi tuo metu jau buvusį miestą). Iš Algimanto Miškinio „Lietuvos urbanistika“.

Vilniaus Katedros varpinės kryžius. Piešė Česlovas Kontrimas, 1980.

Kauno Jėzuitų bažnyčios kryžius. Piešė Česlovas Kontrimas, 1980 (1978).

Vydūno Jaunimo fondui keturiasdešimt metų

JONAS DAINAUSKAS

1952 m. kovo 23 d. Akademinių Skautų Sąjūdžio Čikagos skyriaus narių susirinkime iš to skyriaus surengto pokylio pelno studentų skautų jaunimui paremti buvo paskirta 367.67 doleriai. Tada buvo nutarta įsteigti atskirą studentų skautų šalpos fondą, perduodant tam fondui minėtą pokylio pelno dalį, o taip pat ir tada dar gautus iš pavienių ASS narių 136 dolerius. Tie 511.67 dolerių ir sudarė pradinę sumą to šalpos fondo, kuriam ASS vadovybės prašymu, savo vardą sutiko duoti Korp! Vytis garbės narys rašytojas-filosofas Vydūnas. Taip gimė ir dabar veikiantis akademikų skautų Vydūno Jaunimo Fondas.

Faktiškai savo narių studentų šalpa akademikai skautai susirūpino dar Europoje, 1949 m. vasario 18-20 d. ASS suvažiavime Scheinfeld'e (Vokietijoje) priimdami nutarimą suorganizuoti savo narių nuolatinę šalpos organizaciją. Tada tą sumanymą realizuoti sukludė emigracija iš DP stovyklų, vis dėlto tas reikalas nebuvo pamirštas. 1951 m. rugpjūčio 18-19 d. ASS suvažiavime Cleveland'e tas klausimas vėl buvo diskutuotas, bet tai realizavo tik 1952 metais ASS Čikagos skyrius.

Tą fondą suorganizavus, tuojau pat iškilo klausimas: o kas toliau? Kur rasti, nors ir nedidelį bet kiek galima pastovų pajamų šaltinį, iš kurio galima būtų sutelkti lėšų savo neturtingiems nariams šelpti? Tą klausimą 1952 metų vasarą kėlė sau filisterė Ona Ščiukaitė, to fondo valdybos pirmininko pavaduotoja ir filisteris Vytautas Mikalaicius-Mikūnas, reikalų vedėjas. Tada kaip tik kilo mintis, fondo vardu, spausdinti ir platinti kalėdines sveikinimų korteles. Buvo gauti kelių dailininkų paruošti tokių kortelių projektai. Suradus kuo pigiausią spaustuvę, buvo paruoštas paketas 12-os kortelių su vokais. Toks paketas buvo parduodamas už vieną dolerį, tai yra už vieną kortelę tada buvo imta 8 1/3 cento. Iš to vieno dolerio reikėjo sumokėti už kortelių spausdinimą (berods, 5,000 egzempliorių), vokus, įpakavimą, pašto išlaidas ir neparuotų kortelių savikainą. Tada iš to vieno dolerio už 12-os kortelių paketą fondui beliko gal tik keliolika centų. Tačiau ir tie „centai“ 1952 metais už pirmąsias kalėdines korteles davė fondui 331.11 dolerių. Pašto išlaidas, tų metų fondo apyskaitos duomenimis, sudarė tik 9.52 doleriai. Pirmų fondo gyvavimo metų pabaigoje kasoje buvo 836.03 doleriai. Tiesa čia reikia priminti, kad fondo išlaidų nemaža dalis iš pradžių buvo padengta paskirų ASS narių, o ypač pirmosios fondo valdybos narių, o visų pirma fondo pirmininko profesoriaus Stepono Kolupailos ir ASS pirmininko profesoriaus Igno Končiaus, Korp! Vytis garbės narių.

Tų pačių metų pabaigoje buvo gauti pirmieji prašymai fondo paramai gauti. 1953 m. vasario 13 d. buvo paskirtos pirmos paskolos 680 dolerių suma penkiems studentams (trims Vokietijoje ir dviem JAV), o taip pat nedidelės (po keliasdešimt dolerių) pašalpos. 1953 metais fondas gavo (daugiausia aukomis) iš viso 839.69 dolerius, kas su 1952 metų pinigais drauge sudarė 1,675.72 dolerių. Iš tų dviejų metų fondo pajamų 1953 metais buvo išmokėta 1,644.32 doleriai, t.y. tada, metų pabaigoje, fondo kasoje beliko 31.40 doleris. Nenusimenant dėl to, 1954 metais buvo suintensyvinamas lėšų telkimas, padidintas kalėdinių kortelių tiražas. Tais metais vien už korteles buvo gauta 1,452.78 doleriai, o visos tų metų pajamos buvo

Vydūno Jaunimo fondo valdyba Chicago'je posėdžiū metu. (Iš kairės) Jūratė Variakojienė (pirmininko pavaduotoja), Danguolė Bielskienė (sekretorė), Vytas Mikūnas (pirmininkas), Leopoldas von Braun (reikalų vedėjas) ir Liudas Ramanauškas (įždininkas). Vydūno Jaunimo fondo keturiasdešimt metų sukaktis bus pažymėta rytoj, sekma dieną, kovo 29 dieną, 3 v. p.p. Lietuvių tautiniuose namuose, Chicago'je. Jono Tamulaičio nuotrauka

jau 2,380.45 dolerių, gi išmokėjimai (jų tarpe naujos paskolos — iš viso 1,280 dolerių) sudarė 1,793.18 dolerių. Taip prasidėjo Vydūno Jaunimo fondo lėšų telkimo ir studijuojančio ASS jaunimo šalpos veikla.

Iš viso per tuos 40 metų Vydūno Jaunimo fondas gavo 542,644.04 dolerius pajamų, o išmokėjimų buvo 71,861.95 doleris (dabar išmokėjimai jau siekia daugiau kaip pusę milijono dolerių), t.y. 1991 m. gruodžio 31 d. Vydūno Jaunimo fondo „pliusas“ yra 70,782.09 doleriai. Per tą patį laiką fondas negrąžinamai išmokėjo: 1) lituanistinės stipendijoms — 34,762.43 dolerius, 2) įvairioms, negrąžinamos, pašalpoms — 30,241.16 dolerių, ir 3) premijoms (kurių 14 jau išmokėtos) — 7,195, t.y. iš viso: 72,198.59 dolerius. Per tą laiką Vydūno Jaunimo fondas išdavė paskolų — 182,867 dolerių suma, iš kurios gražinta: 127,158.17 doleriai, t.y. fondui iš tų paskolų dar priklauso: 55,708.83 doleriai. Drauge Vydūno Jaunimo fondas per 40 metų padarė gryno pelno: (pliusas) 70,782.09 doleriai (negrąžinamos sumos) 72,198.59 (negrąžinamos paskolos) 55,708.83 doleriai, tai yra iš viso: 198,689.51 dolerius. Reiškia, kad 1952 metų įplaukos (836.03 doleriai) per tuos 40 veiklos metų padidėjo daugiau kaip 237 kartus. Ar daug atsiras „investicijų“, net ir šiame krašte, kurios savo pradinį „kapitalą“, be jokių finansinių spekuliacijų, sugebėtų per 40 metų padidinti 237 kartus? O visa tai buvo padaryta savanorišku Vydūno Jaunimo fondo valdybos (ir proginių

talkininkų) darbu, nes fondo darbe nėra jokių užmokamų pareigūnų.

Tai dar ne viskas. Vydūno Jaunimo fondo vadovybė, visų pirma fondo valdyba, nesiriboja vien lėšų telkimu. Prieš kelerius metus (Čikagoje) buvo išnuomota nuolatinė būstinė, kurios nuomą užmoka Vydūno Jaunimo fondas ir kuri taip pat yra ASS Vadijos bei žurnalo *Mūsų Vytis* redakcijos būstinė. Fondas mokėjo už Vydūno kapo (Detmold'e, Vokietijoje) priežiūrą. Čikagos Jaunimo centro namuose, Lituanistikos tyrimų ir studijų centro suorganizuotame muziejuje fondo lėšomis įrengta Vydūno gyvenimo nuolatinė ekspozicija. Punksko lietuvių lietuvių buvo nupirkti penki kompiuteriai. Nuo 1984 metų kelerius metus fondas buvo surengęs šešių savaitių darbus kursus studentams. Tuo buvo siekta duoti studentams galimybę užsidirbti naujo semestro studijoms ir supažindinti juos su lietuvių visuomeniniu darbu. Buvo sutvarkyta nemažai administracinių darbų ASS leidykloje, *Mūsų Vytis* administracijoje ir Vydūno Jaunimo fondo kortotekoje, padaryta inventūra. Kitais metais tie studentai buvo mokomi reaguoti į šio krašto spaudos rašinius, liečiančius Lietuvą. Jie taip pat buvo supažindinti su lietuvių išeivijos organizacijų ir Lietuvos generalinio konsulato Čikagoje darbais. Tų kursų esminis uždavinys buvo padėti lietuviškam jaunimui ne tik susipažinti, bet ir įsitraukti į lietuvių visuomeninį gyvenimą, ypač kreipiant dėmesį į optuosius klausimus.

Chicago's skautų kūryba jų tradicinėje Kaziuko mugėje, kuri vyko šių metų kovo 1 dieną Jaunimo centre. Jono Tamulaičio nuotrauka

Savitai ryškus yra Vydūno Jaunimo fondo leidybinis darbas. Prieš dvidešimt su viršum metų buvo išleista jaunimo dainų plokštelė. Po to išspausdinta rašytojo Romualdo Špalio *Gatvės berniuko nuotykių*, kurie turėjo didelį pasisekimą. Toliau buvo išleisti: *Vydūno laišakai skautams*; *Vydūno Sieben Hundert Jahre Deutsch-Litauischer Beziehungen*; Adolfo Šapokos *Lietuvos istorija* (pradėjus reikštis Lietuvos laisvėjimo vėjams Šapokos *Lietuvos istorijos* perspausdintos laidos 1,000 egzempliorių fondo lėšomis buvo pasiųsta į Lietuvą); Aleksandro Markelio, Vinco Kudirkos manografija; Alės Rūtos *Mėlyno karvelio šviesa* (skirta pagerbti daininkei Vincai Jonuškaitei Zau-nienei-Leskaitienei, Akademikų skautų draugovės garbės narei); Vytenio Statkaus parengtas arti poros tūkstančių puslapių veikalas *Lietuvos karinės pajėgos* (kurio išleidimui reikėjo daugiau negu 25,000 dolerių); Zigmo Raulinaičio paruoštas dokumentų rinkinys apie Lietuvos „vietinę rinktinę“; Jono Dainausko *1387-ieji ir Lietuvos bei lietuvių krikštas*. Taip pat buvo išleista faksimilinė laida Lietuvos žemėlapis iš Lietuvos pasiuntinio Kazimiero Šaulio archyvo, tą žemėlapij perspausdinant specialiai spaustuvei Italijoje. Dabar spausdiname profesoriaus Jono Jakšto (Nepriklausomos) *Lietuvos istorija*. Lietuvos istorijos leidiniams parengti ar patikrinti buvo duotos kelios stipendijos. Planuojama išleisti visą virtinę veikalų, liečiančių Lietuvos istoriją, perspausdinant senus ir parengiant naujus veikalus.

Vydūno Jaunimo fondas veikia kaip savarankiška Akademinių skautų sąjūdžio narių organizacija. Kiekvienų metų rudenį didelis darbas skiriamas kalėdinių kortelių išsiuntinėjimui. Dabar tos kortelės spausdinamos 25-35 tūkstančių tiražu, siunčiant paketais po 10 kortelių, t.y. kasmet išsiunčiant tų kortelių daugiau kaip du tūkstančius gavėjams. Iš viso per tuos 40 metų Vydūno Jaunimo fondas išleido 927,000 kortelių. Pažymėtina, kad fondui pradėjus leisti kalėdines korteles, greit fondu pasekė kitos lietuvių išeivijos organizacijos ir pradėjo irgi tokias korteles leisti. Piniginės aukos nesudarė esminio fondo pajamų šaltinio. Per tuos 40 metų fondas gavo aukų: iš ASS vienetų — 5,033.11 dolerius ir iš paskirų amėnų — 82,463.14 dolerius. Iš pavienių (ankstyvesnių) aukotojų fondui ypačiai pažymėtinas Pranas Gudas (mirus 1966 m. gruodžio 8 d.), kuris iš savo kuklių pensininko sutauptų fondui paaukojo 1,500 dolerių.

Nuo 1973 metų Vydūno Jaunimo (Nukelta į 4 psl.)

Artūras Tereškinas

ŽUVIS IR AŠARA

Odetei

verkia širdy istrigusi akis,
kūkčiodama
ridena rausvą
ašarų vainiką (tu — ne ašara?);
kraujuojantis fontanas ar lietus
nudažė, ugniaspalvė, tavo plaukus?
juose aš nardau,

klausydamas,

kaip verkia

akla akis,

nes užmiršti miškų žaidimai
(žolė, pridengusi nuogumą, glostė
tavo kojas, apglėbė tvirtom
meiluzio rankom),
nes nebėra, Odete,

Svano,

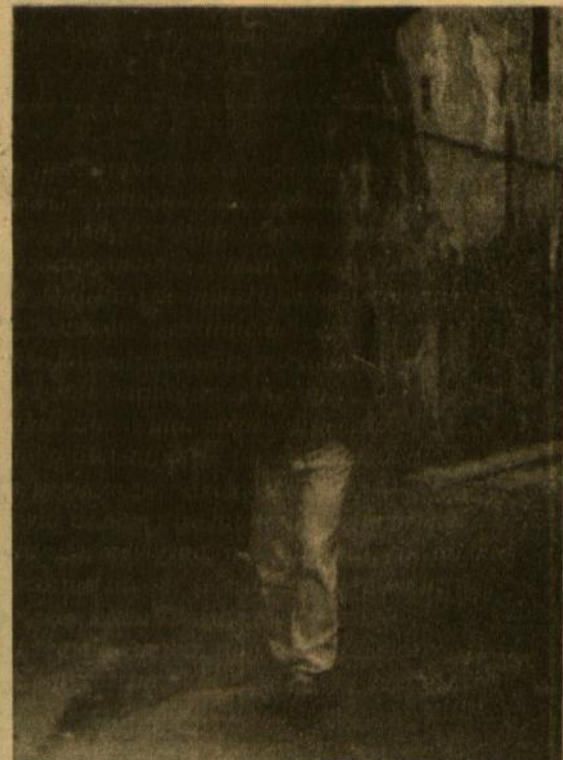
kartojančio:

Après nous le déluge,

o mano upe,

nušvitusi nematančioj širdy,

neverkl!

Artūras Tereškinas 1981 metų rudenį Vilniuje.

* * *

paskutinį amžiaus mėnesį
Vilniun pavojingas spindulys
atneš tik dusulį
ir nuovargio atodūsius;
į gotikinį debesį
įkoptų naktys ir šikšnosparniai
neglostys tavo vienišų krūtų,
verkšlenanti bažnyčia;
o Kotryna, praradus išdidumą,
nusineš į praeitį
pilorių
ir kapitelių žaidimą;
(eufonijos spalvom nutvieskes
kirvarpų išėjus veidus,
prožektorius gailės grindinio
svajonės: būti.) Taip,
į sunkią mintį atsimušk,
bet neparkirk ir glitų purvą,
svajingas angelė, nutūpęs
Kotrynos iščiomsna,
trink mėlynas rankas į kryžių,
kad nepriskeltum: ten,
pastogėse, palėpėse ir rūsiuose
girdėti sausas žiurkių krebždesys

* * *

mano rankos buvo paaukotos
sergančiais,
raupsuotai minčiais, jos karštligiškam
žvilgsniui, išnyrančiam iš Bernardinų
kapinių apgriuvusios koplyčios;
minčiais, buvusiais ir prieglauda,
ir priešu
ilgai mirčiais — tobulai vienuolei,
kuri naktim apsikabinusi mėnulį
atjodavo ant balto žirgo,
o jos iniršis kapojo
klajūnėms sieloms galvas:
barzdoti kunigai, jaunučiai klierikai
ir vyskupai, pavirtę kruvinų klevų
ir liepų ošimu, pratrūkdavo giedoti
Credo,
kol kapinių takai, prikrite lapų,
išdūsdavo tik mane:
bejėgis kūnas, rudi jo judesiai
byrėdavo į rudeninį purvą

* * *

man per tamsi tava akių spalva —
koks vėjas, bloškiantis į veidą nuodėmingą
lapą, senoviškų drabužių kvapas,
tau į odą įsisunkęs, man per aistrus;
koks geidulingas vakaro dangus: rūkas,
rūsčios lūpos, ištariančios ne,
rankų judesiai, išalę į paklodžių ledą,
koks tykus raudojimas naktį:
plaukai ant veido, virpesys pečiuos,
žaidi? o atsistojus — tavo šypsena
man per staigi, — koks vaiskus
šio ryto nuovargis: mums nereikėjo
nei langu, nei vyno, nei balkonų, tik miškas
kvėpavime tavam suošdavo, tik paskutinis
autobuso sustojimas vertė laukti —
dangoraižiai, kava, automobilių tvaikas
man per svetimi

* * *

šandien pakartoji save, savęs nepažįstanti,
pasirėdžiusi baimė (kavinė, virpančios
rankos, aštriabriaunė stiklinė sudūžta,
rudas skystis užlieja akis);
šandien skaitau pamokslus apie tai,
kaip laimingai numirti (o Viešpatie,
noriu Tavo sopulius iškentėti),
kaip mumirti savęs nepažįstančiam kūne,
iš žodžių pasistačius atpildą, bausmę
(nes nebuvo nei atimo, nei mylimo
paukščio, jie šluodami šliaužė

pro šalį šaligatviais);
šandien varganas vėjo gūsis
pro skaityklos langą (pridvisęs oras
many, už manęs) užgesina kvėpavimą,
kai užverčiu paskutinį savo lapą

* * *

J. ir D.

Jeronimas Bosčas visą naktį belėžias durysna:
Pragaro paukščiai, sulėkę iš nebaigtų paveikslų,
kapoja mūsų akis, lesa plaukus. Aiman,

kaip skardžiai mylimasi: girdi, tavo oda
nei žvynas kieta, ją pradegins tik geismas,
tik šuolis į verdantį vandenį, debesi,
artėjanti iš rytų; aiman, neištariami

judesiai drasko lūpas, pilvus; kraują
laka alkanos hienos ir šunės; žaidos
lyg gėlės, mano mergaitė, dovanuoja jas tau —

raudonos violetinės mėlynos tavo lūpos — uogos,
skubiai sukratomos — kartūs pelynai,
nagų pribarstyti kampai, pelenai, svilusių kvapas;
dovanuoja tau, tilinti, savo vaizduotės kapą
(Jeronimai Jeronimai, atsiklaupęs ir nuogas...)

FEBEI

man per tamsi tava akių spalva —
koks vėjas, bloškiantis į veidą nuodėmingą
lapą, senoviškų drabužių kvapas,
tau į odą įsisunkęs, man per aistrus;
koks geidulingas vakaro dangus: rūkas,
rūsčios lūpos, ištariančios ne,
rankų judesiai, išalę į paklodžių ledą,
koks tykus raudojimas naktį:
plaukai ant veido, virpesys pečiuos,
žaidi? o atsistojus — tavo šypsena
man per staigi, — koks vaiskus
šio ryto nuovargis: mums nereikėjo
nei langu, nei vyno, nei balkonų, tik miškas
kvėpavime tavam suošdavo, tik paskutinis
autobuso sustojimas vertė laukti —
dangoraižiai, kava, automobilių tvaikas
man per svetimi

* * *

ledinė ašara — tai tu
(nusisuki)
padėsiu ją ant balto stalo —
tegu šviečia
teatsispindi mano šypsena
kreiva joje
(užtrenki duris)
toj ašaroj mes būsim
dviese

Smuikuoja Raimundas Katilius

ADEODATAS TAURAGIS

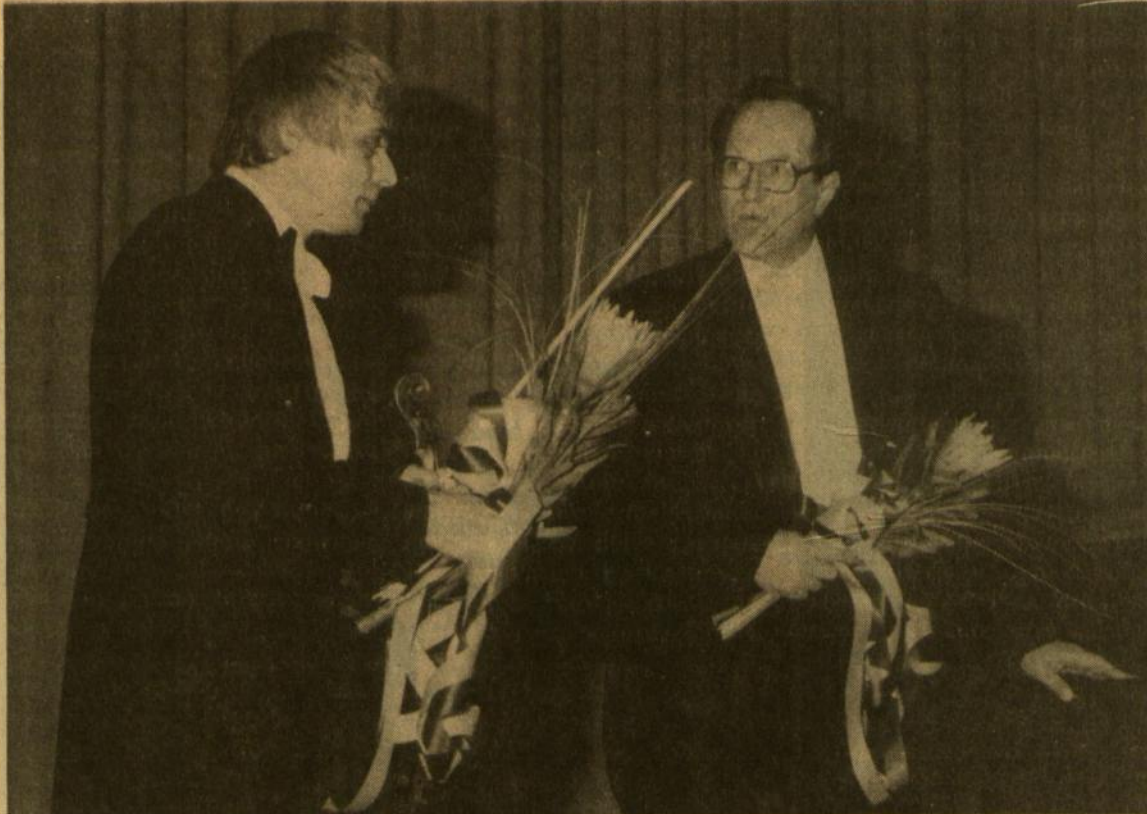
Apie numatomas Raimundo Katiliaus gastroles Amerikoje teko išgirsti vos ne prieš pusmetį, ir jau iš to galima spręsti, kad joms ilgai ir atsakingai buvo ruošiasi. Smuikininkas koncertavo ne tik Čikagoje – jis aplankė (ar aplankys) ir keletą kitų didelių miestų – muzikinės kultūros centrų, tarp jų New York'ą, Cleveland'ą, pasieks ir Philadelphia. Kad šios gastrolės įvyktų, daug organizacinių rūpestių ant savo pečių užsidėjo Dalia Kučienienė – buvusi JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos pirmininkė. Kiek anksčiau ji daug padarė, kad „pastatytų ant kojų“ jaunąjį smuikininką Vilhelmą Čepinskį, padėjo jam sutvarkyti stojamųjų egzaminų į New York'o Juilliard School of Music organizacinę pusę. Už tai p. Daliai didelis ačiū! Ta pačia proga norisi padėkoti ir „Margučio“ radijo vedėjui Petriui Petručiui, kurio dėka čikagiškiai muzikos mylėtojai turėjo progos išgirsti ne vieną puikų koncertą.

Raimundas Katilius jau nebe pirmą kartą Amerikoje – čia jis koncertavo dar 1981 metais, bet, rodos, tik lietuviškose gyvenvietėse. O dabar vien Čikagoje jis surengė tris koncertus – Harold Washington Library Center, American Conservatory of Music ir Jaunimo centre. Dvi – jose pirmuosiuose smuikininkui talkino nuolatine jo partnerė Larisa Lobkova, o trečiajame – pianistas Antanas Smetona. Prieš aptariant pastarąjį koncertą, reikėtų keliais žodžiais priminti skaitytojams šio menininko kūrybos kelią.

Raimundas Katilius debiutavo daugiau kaip prieš ketvirtį amžiaus, dar būdamas M.[ikalojaus] K.[onstantino] Čiurlionio meno mokyklos Vilniuje mokinio. Paradoksalu, tačiau keletais metais anksčiau buvo iškilęs klausimas: palikti Raimundą mokykloje ar... pašalinti? Pašalinti ne dėl to, kad negabus, o dėl to, kad tingins... Laimei, lūžis paauglio psichologijoje įvyko gana greitai, ir po to Raimundą buvo sunku atplėsti nuo muzikos, dargi priešingai: tekdavę stabdyti. Po Čiurlionio mokyklos laukė Vilniaus, o vėliau ir Maskvos konservatorija, muzikos pasaulyje žinoma kaip aukštos bei aukščiausios klasės pianistų bei smuikininkų „kalvė“.

Raimundui pasisekė dar ir todėl, kad jis turėjo puikius pedagogus – E. Armonienę, A. Livontą ir Ig-or Bezrodnyj. Todėl ir rezultatų ilgai laukti nereikėjo: jau 1970-1972 metų laikotarpiu Raimundas Katilius tapo keturių tarptautinių konkursų laureatu; dviejuose konkursuose dalyvavo kaip solistas, kituose dviejuose – kaip ansamblistas, styginių kvarteto primarius. Šie laimėjimai smuikininkui neapsuko galvos, bet priešingai – davė tvirtą pagrindą tolesniam kūrybiniam brenimui. Dabar Raimundo repertuaras toks, kad jis be vargo galėtų parengti keletą programų smuikui solo ir keliasdešimt – su fortepijono bei orkestro pritarimu. Su savo menu Raimundas jau spėjo supažindinti daugelio šalių klausytojus.

Jei koncertas Harold Washington bibliotekoje buvo skirtas vien 20-ojo amžiaus muzikai (skambėjo Maurice Ravel, Bela Bartok, Craig First, Phillip Ramey, Osvaldo Balakausko, Juliaus Andrejevo kūriniai), tai Jaunimo centre smuikininkas pagrojo Johann Sebastian Bach'o Čakoną iš Partitos smuikui solo d-moll, Ludwig van Beethoven'o sonatas op.12/1 ir op.47 (vadinamąja „Kreutzer'io sonata“), Eduardo Balsio koncerta smuikui solo ir Joseph Dorfmann'o „Kol Nidre'i“. Trūko tiktai Johannes Brahms'o kūrinių, kad koncertą

Smuikininkas Raimundas Katilius ir akompaniatorius pianistas Antanas Smetona po jų koncerto praėjusį sekmadienį, kovo 22 dieną, Jaunimo centre, Chicago'je.

būtų galima pavadinti „trijų didžiųjų B“ muzikos koncertu (taip įžymusis pianistas ir dirigentas Hans von Buelow sugretino ir sujungė Bach'o–Beethoven'o–Brahms'o pavardes). Tačiau ir be jo programoje išryškėjo klasicistinė, akademinė nuostata, juolab, kad tarp atliekamų kūrinių buvo fuga ir net dvi čakonos. Bach'o Čakona – vienas sudėtingiausių kūrinių smuikui solo – buvo pagrota su Katiliu būdinga ekspresija, pabrėžiant kūrinio vidinę įtampą ir dramatiškumą, atskirų jo padalų (minorinių ir mažorinių variacijų) kontrastą. Iš dešimties Beethoven'o sonatų smuikininkas pasirinko pirmą ir priešpaskutinę, leisdamas pajusti, kaip greitai kompozitorius evoliucionavo. Ugningos (*allegro con brio*) pirmosios sonatos melodijos priminė ankstyvąjį Beethoven'ą, o dramatiškas „Kreutzer'io sona-

tos“ *Presto* – vėlyvesnį, brandųjį. Vargu ar kam iš klausytojų atėjo į galvą, kad ši muzika sukurta beveik prieš du šimtus metų – taip šviežiai ir betarpiškai ji buvo atlikta!

Eduardas Balsys į lietuvių muzikos istoriją įėjo ne tik baletu „Eglė žalčių karalienė“, opera „Klionė ir Tilžė“ bei kitais didelės apimties kūriniais, bet visų pirma trim koncertais smuikui, ypač antruoju. Trečiajį koncertą jis kūrė gal kiek ir pasukubomis, lyg nujausdamas, kad gali jo nebeužbaigti, todėl numatė kūrinio variantą smuikui solo, be orkestro pritarimo. Būdamas palyginti nedidelės apimties, šis koncertas išsiskiria muzikos turtingumu, ryškiais nuotaikų ir tempų kontrastais (Adagio–Fuga–Chaconne–Toccata) ir kartu savotiškai reziumuoja tai, ką kompozitorius yra parašęs

šiam instrumentui. Kitas nūdieniškas opusas šiame koncerte – Izraelio kompozitoriaus Joseph Dorfmann „Kol Nidre'i“ smuikui solo, tapęs tikra Raimundo Katiliaus repertuaro puošmena. Žydų religinę giesmę „Kol Nidre'i“ iki šiol buvau girdėjęs tik iš įrašo, žinojau ir kompozitoriaus Arnold Schoenberg ispūdingą šios giesmės aranžuotę balsui ir orkestrui. Dorfmann'o kūrinių pavadinčiau improvizacija šios giesmės tema, pasitelkiant įvairias nūdieniškas muzikos išraiškas priemonės. Bene originaliausia buvo tai, kad atskiri kūrinių epizodai susiejami giesmės žodžiais, kuriuos ištarti – ar net giedoti – pavadama...smuikininkui! Šito nesitikėję, klausytojai iš pradžių nustebo, tačiau bematant perprato autoriaus sumanymą ir įdėmiai klausėsi.

Atliekant Beethoven'o sonatas,

Raimundui Katiliui i pagalbą atėjo pianistas Antanas Smetona. Lietuvoje apie jį išgirdome palyginti neseniai, o čia, Amerikoje, pianistas – garsiosios Juilliard School of Music auklėtinis – plačiai žinomas jau daugelį metų, čia – Cleveland'e – jis ir gyvena. Pastaruoju metu Antanas Smetona, berods, daugiau laiko skiria pedagoginiam darbui, o rudenį Vilniuje jį matėme dar viename *emploi* kaip M. K. Čiurlionio tarptautinio pianistų ir vargonininkų konkurso solidžios *jury* narį. Susipažinęs su Raimundu Katiliu, Smetona su juo surengė keliolika koncertų Baltijos valstybėse, tad koncertas Čikagoje jau nebuvo šio ansamblio debiutas. Antanas Smetona pasirodė esąs smuikininko vertas partneris, subtiliai suvokiantis Beethoven'o muzikos stilių.

Bevartydamas spaudos iškarpa Juozo Žilevičiaus – Juozo Kreivėno Lietuvių muzikologijos archyve, aptikau D.[onato] Katkaus dešimties metų senumo straipsnį, kuriame rašoma:

„R. Katiliaus menas – didelio temperamento, stiprių emocijų ir gilaus muzikinio intelekto derinys, kuriame ryškėja originalaus lyriko jautrumas ir šiuolaikiškų kontrastų dramatinio suvokimas. Vienas sunkiausių interpretacijos kelių – nepasiduoti sau patogioms kūrinių atlikimo galimybėms, bet nuolat skverbtis į muzikinių charakterių gilumą, nuolat ieškoti priemonių surastoms kūrinių idėjomis išreikšti“.

Šiuos žodžius patvirtino ir smuikininko koncertas Jaunimo centre, į kurį, deja, susirinko nedaug klausytojų, vos trečdalis salės. Gal sutrukdė blogas oras, o gal – ir nepakankamas pasiruošimas, reikalingas tokiai muzikai suvokti. Tačiau tie, kurie atėjo, klausėsi dėmesingai. Džiugu, kad turėjome progą išgirsti vieną geriausių Lietuvos smuikininkų, o kartu ir liūdna, kad ne visi šia proga pasinaudojo.

Vydūno Jaunimo fondui keturiasdešimt metų

(Atkelta iš 3 psl.)

mo fondas pradėjo skirti savo metines premijas, parenkant daugiausia jaunesnių žmonių tarpe asmenis, pasireiškusius Lietuvos bei lietuviškumo labui. Iki šiol buvo parinkta 15 asmenų: 1973 – Algis Rukšėnas (už knygą *Day of Shame*), 1974 – Alvydas Vasaitis (už operos „I Lituanai“ pastatymą), 1975 – Daiva Kezienė, 1976 – Faustas Strolia, 1977 – dr. Tomas Remeikis, 1979 – tėvas Antanas Saulaitis, SJ, 1980 – Nijolė Pupienė, 1981 – (antrą kartą) Alvydas Vasaitis, 1983 – Rimantas Dirvonis, 1984 – Mindaugas Pleškys, 1986 – dr. Robertas Vitas, 1986 – Ada Sutkuvienė, 1989 – profesorius Algirdas Avizienis, 1990 – Edvardas Tuskenis, 1991 – Vytautas Landsbergis (Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas).

Atrodo, kad Vydūno Jaunimo fondas, per 40 metų veikęs, nesi-dairydamas į kokius nors pavyzdžius, eina teisingu keliu. Fondas ne tik kalėdinių sveikinimų kortelių platinimo išvystymu, bet ir lituanistinių, nors ir kuklių stipendijų bei premijų skyrimu, neabejotinai buvo tose srityse iniciatoriumi lietuviškoje visuomenėje, kuri tik vėliau pasuko eiti tais pačiais keliais. Vydūno Jaunimo fondo stiprybė tikriausiai glūdi tame, kad jo lėšos yra daugiausia

paties fondo uždirbamos, o ne iš aukų surenkamos. 40 metų apyskaitos: a) pajamų skyriuje – grąžintos paskolos sudaro 23.44%, ASS aukos – 0.93%, įvairių asmenų aukos – 15.20%, palūkanos – 7.10%, knygų pardavimas – 11.60% ir įvairūs leidiniai (daugiausia kalėdinės kortelės – 41.73%, o b) išlaidų skyriuje – grąžintos paskolos – 38.75%, pašalpos lituanistinei veiklai – 7.37%, negrąžinamos įvairios pašalpos – 6.41%, premijos – 1.52%, įvairūs leidiniai (daugiausia kalėdinės kortelės) – 17.19%, knygų paruošimas leidimui – 19%, raštinei bei inventoriui – 0.84% ir paštas bei nuoma – 8.92%. Iš viso buvo duota 180 paskolos studentams, kurių daugumas buvo grąžintos be jokių baudų už pavėlavimą grąžinant paskolą.

1952 m. gegužės 28 d. Akademino skautų sąjūdžio vadovybė sukvietė pirmą to fondo valdybą: profesorių Steponą Kolupailą – pirmininką, Oną Ščiukaite – pirmininko pavaduotoja, Vytautą Mikalavičių-Mikūną – reikalų vedėją (dabar jau beveik 30 metų yra fondo valdybos pirmininkas), Leoną Maskaliūną (dabar fondo direktorių tarybos pirmininkas) ir Alę Kalvaitę-Janutienę – sekretorę.

Laima V. Švabaitė-Petrulis „En l'Honneur de A. Beardsley, Act II: the Peacock“, 1991. Pieštukas, 14" x 11". Iš „Mano pirmosios parodos“, vykusios kovo mėnesį Čiurlionio galerijoje, Chicago'je.

pateikta daug puikių vizualinių dailės pavyzdžių, o tekstuos jaučiama palyginti net per didelę rusiško meno glorifikacija.

Kiekvienam grožinės literatūros bičiuliui žurnalas *World Literature Today* yra tikrai malonus pasivaikščiojimas po derlių

brandinančius pasaulinės literatūros laukus. Leidinio asmeniškoji metinė prenumerata yra \$24, bibliotekom ir institucijom – \$36. Adresas: World Literature Today, 110 Monnet Hall, Norman, Oklahoma 73069.

(k. brd.)

Nauji leidiniai

• WORLD LITERATURE TODAY, vol. 65, no. 4, Autumn 1991. A Literature Quarterly of The University of Oklahoma. Editor: Djelal Kadir. Editor emeritus: Ivar Ivask.

Žurnalas išeina keturis kartus per metus. Leidinys didelio formato, iliustruotas straipsniuose aptariamų rašytojų nuotraukomis ir ryškesnių recenzuojamų knygų viršelių nuotraukomis. Pirmoji leidinio pusė skiriama įvairių literatūrinių temų straipsniams, antroji pusė – viso pasaulio literatūrinėmis kalbomis išleistų naujų knygų recenzijoms. Kiekviename žurnalo numeryje yra ir lietuviškų knygų aptarimai, nežiūrint, kur jos būtų išleistos – išeivijoje ar Lietuvoje. Taip per kelis dešimtmečius anglų kalba skaitančiam pasauliui buvo pristatyta šimtai lietuvių grožinės literatūros leidinių.

Tokios apimties (per 200 puslapių) ir tokio pobūdžio *World Literature Today* yra išskirtinis leidinys ne tik šio krašto literatūriname gyvenime, bet yra ir viso pasaulio dabartinės literatūrinės raidos veidrodis. Ir šią savo misiją žurnalas vykdo jau daugelį, daugelį metų, nes buvo įkurtas 1927 metais ir eina be jokių pertraukų iki pat šios dienos.

O čia minimas numeris yra dar ypatingas tuo, kad jame regime redaktorių pasikeitimą. Kelis dešimtmečius žurnalą redagavęs Ivar Ivask pasitraukia ir garbingą redaktoriaus emerito postą, vairą atiduodamas naujam redaktoriui Djelal Kadir'ui. Abudu jie šio krašto universitetų profesoriai, abudu literatūrologai iki kaulo smegenų. O paralelės irgi gana įdomios. Ivar Ivask yra estas, taigi Šiaurės Europos kultūrinės zonos reprezentantas, gimęs

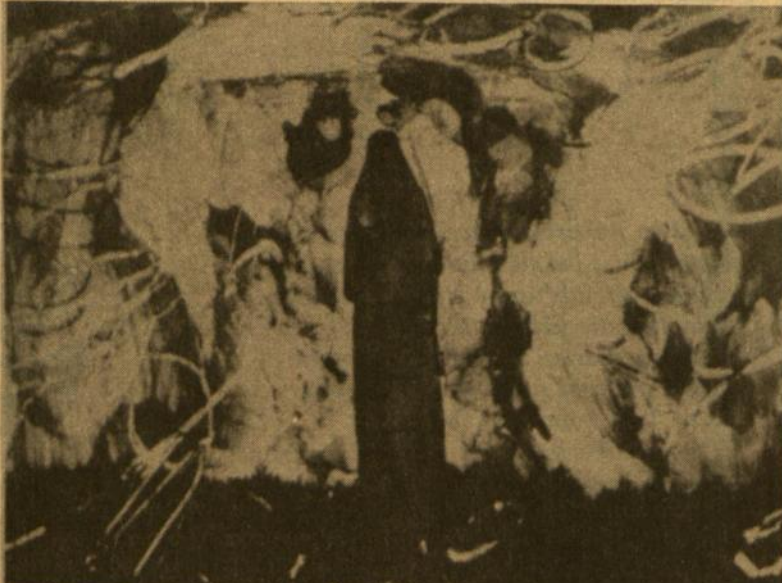
Rygoje, o Djelal Kadir yra kipietis, gimęs Kipro saloje, taigi Viduržemio jūros – Pietų Europos kultūrinio lopšio atstovas. Bet abudu yra ir viso literatūrinio pasaulio piliečiai, savo sugebėjimus ir savo patirtį perkėlę ir šiapus Atlanto vandenyno. Tokiu savo gyvenimo kontekstu abudu redaktoriai labai tiko ir tinka irgi pasaulinio pobūdžio bei globalinės apimties žurnalui, kokių yra *World Literature Today*.

Redaktoriai dabar pasikeitė, bet leidinio turinys, formatai ir techniškas puslapių apipavidalinimas lieka nepakeisti. Iš tikrųjų žurnalas ilgų metų patirtimi yra pasiekęs tokio visapusiško lygio, kad nėra nei ko pridėti, nei atimti.

Čia pristatomas praėjusių metų paskutinis žurnalo numeris savo straipsnių visuma skiriamas seniai mirusiam argentiniečiui rašytojui, didžiąja savo kūrybos dalimi beletristui Manuel Puig. Rašytojas gimė 1932 ir mirė 1990 metais – pačiame savo kūrybi-

niam pajėgume, kada jo veikalai jau buvo sulaukę pasaulinio dėmesio, jau buvo vertinami į didžiulius pasaulio kalbas. Čia žurnalo puslapiuose apie Manuel Puig'ą ir jo kūrybą yra pateikta įvairių autorių net keliolika straipsnių, pajavirintų rašytojo ir jo knygų viršelių nuotraukomis.

Lietuviškųjų knygų duoklė šį kartą gana kukli: recenzuojama tik Jono Meko anglų kalba New York'e išleista knyga *I Had Nowhere to Go*. Tai gana asmeniškų ir poetiškų reminiscencijų rinkinys, pokario Vokietijoje. Knygą trumpai aptaria Rimvydas Šilbajoris. Akis užkliūva dar už poros lietuviškų pavardžių. Birutės Cipliauskaitės pristatoma ispanų poetė Maria Victoria Atencia. Recenzuojamos dvi jos knygos: *Antologia poética* ir *La señal*. Vytas Dukas įvairiais požiūriais vertina taipgi su grožine literatūra susisiekiančią, rusų kalba parašytą ir Maskvoj išleistą knygą: Vladimir Soloukhin, *Pis'ma iz russkovo muzeia*. Kaip atrodo, knygoje

Taurus Bublys

„Svetimi čia nevaikšto“, 1989. Triptikas, mišri technika

Iš „Mano pirmosios parodos“, vykusios kovo mėnesį Čiurlionio galerijoje, Chicago'je.